

Міжнародна наукова конференція «Книга – джерело культури. Проблеми і методи дослідження»

25–27 листопада 2008 р. у Мінську (Білорусь) відбулася Міжнародна наукова конференція «Книга – джерело культури. Проблеми і методи дослідження».

Її організаторами виступили: Міжнародна асоціація академії наук; Рада з книговидання МААН; НАН Білорусі; ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі; Російська Академія Наук; Науковий центр досліджень історії книжкової культури.

Конференція працювала у пленарному та секційному режимі. Секції: «Книжкова культура як система і складник культурно-історичного процесу»; «Проблеми формування, використання та збереженості фондів книжкових пам'яток. Електронні бібліотеки: особливості створення та перспективи розвитку»; «Вивчення пам'яток писемності у контексті міжнародного співробітництва бібліотек, архівів, музеїв»; «Приватні книжкові зібрання. Бібліофіли та колекціонери. Наукова книга в історії та сучасності».

У форумі взяли участь науковці, бібліотекарі Азербайджану, Білорусі, Грузії, Казахстану, Литви, Росії, Таджикистану, України. Було заявлено майже 90 доповідей, у змісті яких чітко простежується кілька основних тематичних напрямів. Насамперед, це: книга, писемність, бібліотека, читач.

Конференцію було розпочато вітальним листом голови МААН, Президента НАН України, академіка НАН України Б. С. Патона.

Про підвищення дослідницької уваги до книги, до проблеми її місця в соціумі, в еволюції основних інститутів суспільства йшлося на пленарному засіданні у доповіді директора Наукового центру досліджень іс-

торії книжкової культури РАН, чл.-кор. РАН **В. І. Васильєва** (Росія) «Книга і книжкова культура: дослідницькі тенденції і нові оцінки». Доповідач запропонував своє визначення поняття *книга* та *книжкова культура*; ознайомив присутніх із багаторівневою моделлю книжкової культури як системи. Так, на його переконання, термін *книжкова культура* як система значно ширший поняття *культура книги*. У цьому питанні В. І. Васильєв солідаризувався з позицією української дослідниці Г. І. Ковальчук, яка під терміном *книжкова культура* розуміє широке коло складників і визнає вплив культурного потенціалу суспільства і пов'язану з ним сукупність матеріальних і духовних досягнень цивілізації на книжкову культуру того чи іншого періоду. До складників книжкової культури Г. І. Ковальчук відносить: культуру самої книги, культуру її поширення у суспільстві і культуру читання.

У зміст поняття «культура поширення книги в суспільстві» В. І. Васильєв включає рівень організації книжкової торгівлі, збереження та використання книг у бібліотеках, розвиток системи бібліографічної інформації, власне культуру читання (формування читачьких інтересів, придбання книг, процес читання та засвоєння культурної спадщини).

На наш погляд, до цього ряду варто додати ще рекламу (пропаганду) книги. Сюди входить і розкриття бібліотечних фондів; презентація нової літератури як просвітницький захід. Від культури «знайомства» ймовірного читача з книгою, рівня її презентації конкретній аудиторії, широкому загалу великою мірою залежить і культура та результативність її поширення

у суспільстві. У цьому контексті провідну роль відіграють традиційні, електронні та онлайнві книжкові виставки у бібліотеках.

До роздумів підштовхує і думка В. І. Васильєва стосовно обґрунтованості спроб визначити книгознавство як комплексну науку про видавничу справу, книжкову торгівлю, бібліографію, бібліотекознавство, поліграфію.

З сумнівами доповідача не можна не погодитися. Адже бібліотекознавство як спеціальна історична дисципліна останніми роками не тільки виділилося в окрему галузь досліджень, у ньому цілком об'єктивно вже виокремлюються два самостійні напрями зі своїм дисциплінарним описом: історичне бібліотекознавство та інформаційне бібліотекознавство, зумовлене запровадженням інформаційних технологій.

Доповідач висловив і деякі міркування стосовно методологічних підходів до книгознавчих досліджень. Зокрема, йшлося про синергічний підхід у книгознавстві (В. Я. Аскарова), «книжкове пам'яткознавство» як одне із джерел дослідження книжкової культури (Г. І. Ковальчук); джерела книжкової культури у писемній культурі (Р. А. Симонов, Ю. М. Столяров); зумовленість книжкової культури релігійними домінантами культури загалом (О. О. Павільч); «читацьку культуру» як складову системи книжкової культури (Ю. П. Мелентьєва) і т. д.

Які книжки необхідно зберігати не тільки в електронній, а й у рукописній та друкованій формах – доволі непроста проблема, шляхи розв'язання якої запропонував у своїй доповіді «До питання про дефініцію «книжкова пам'ятка» завкафедри Санкт-Петербурзької державної лісотехнічної академії, д-р філос. наук **В. О. Петрицький** (Росія). З його погляду, підходи до вирішення цього питання різні і нерідко спірні. Досить відносним є і принцип визначення рідкісності книги. Тут необхідно враховувати не тільки час виходу книги, а й місце її видання, культурне значення.

«Труднощі, що виникають при виробленні дефініції «рідкісна книга», пов'язані зі значною кількістю відтінків самих термінів «рідкісний», «рідкісність». Однак не кількістю, а якістю прочитаного визначається культура. Вельми важко піддаються обліку, наголосив доповідач, численні слововживання, що безпосередньо стосуються дефініції «рідкісна книга». Це – цінна книга, рідкісний примірник книги, підносний примірник книги чи ексклюзивне або бібліофільське видання.

Ексклюзивні видання випускає санкт-петербурзьке видавництво «Вита Нова». Це твори, видані малим тиражем, на якісному папері, ілюстровані відомими майстрами книжкової графіки, оформлені в оправі, які є творами мистецтва, прикрашені дорогоцінним камінням.

Бібліофільські видання відрізняються незначними тиражами, несистемною нумерацією сторінок, якісним папером, колір якого може бути різним для всьо-

го заводу, нестандартний формат, оригінальне художнє оформлення.

На думку В. О. Петрицького, книга стає рідкісною у процесі обігу її в суспільстві, у процесі її життя. «Тому рідкісність книги, задана обмеженими тиражами при випуску бібліофільських і сучасних ексклюзивних видань чи авторефератів дисертацій, різних службових нормативних документів, не є вирішальною підставою для зарахування будь-якої із названих категорій до справді рідкісної книги».

З огляду на важливість висновку, зробленого доповідачем, наведемо його слова повністю: «Для вироблення дефініції «книжкова пам'ятка», на основі якої можна було б розгорнути діяльність з відбору зі світового книжкового океану рукописних і друкованих книг, що заслуговують на збереження саме в їх родовій формі, нагально необхідно застосовувати і часовий, і регіонально-географічний, і соціально-політичний, і історико-культурний підходи і критерії до визначення рідкісності та соціо-культурної цінності книги».

В. О. Петрицький висунув на обговорення таку пропозицію: «Книжковими пам'ятками особливого роду можна вважати приватні бібліотеки відомих письменників, вчених, значних бібліофілів, оскільки вони відбивають і час, і особистість неординарної людини, яка зробила певний внесок у національну культуру».

Директор ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі, канд. іст. наук **Н. Ю. Берьозкіна** у своїй доповіді «Внесок представників Білорусі в розвиток східнослов'янського книгодрукування» здійснила історичний огляд розвитку книговидання в Білорусі, розкрила особливості давніх духовних зв'язків слов'янських народів. Знаковими постагтями для розвитку білоруської книги та бібліотечної справи стали Єфросинія Полоцька; Франциск Скорина; учень Еразма Роттердамського Бернард Воевудка, який заснував першу в Білорусі друкарню; Іван Федоров (Федорович) і Петро Мстиславець; Лука та Кузьма Мамонічі; Лаврентій Зизаній; Спиридон Соболев; Памво Беринда; Симеон Полоцький; Ілля Копієвич.

Тема розвитку інформаційного бібліотекознавства як самостійної наукової дисципліни була продовжена у доповіді директора Бібліотеки з природничих наук РАН, д-ра техн. наук **М. Є. Кальонова** (Москва, Росія) «Розвиток електронної бібліотеки «Наукова спадщина Росії».

В основу технології формування ЕБ, яку підтримали кілька солідних бібліотек, фахівці поклали принцип розподіленого наповнення та централізованої підтримки. Спочатку ЕБ мала включати не тільки електронні версії книг, а й біографічні дані про російських учених, основні етапи їх наукової діяльності, відскановані фотографії чи портрети; далі – архівну та музейну інформацію. У роботах зі створення ЕБ брали участь колективи програмістів, бібліотеки, Центральний архів РАН, його санкт-петербурзька філія, Геологічний музей ім. В. І. Вернадського.

ЕБ «комплектується» копіями видань, які не підпадають під дію закону про захист авторських прав. Так, якщо користувач захоче ознайомитися зі спадщиною К. Е. Цюлковського через ЕБ «Наукова спадщина Росії», то він зможе отримати інформацію про його біографію, публікації, документи, пов'язані з життям та діяльністю вченого, представлені на сайті Центрального архіву РАН.

Заввідділу стародруків та рідкісних книг НБУВ, д-р іст. наук **Г. І. Ковальчук** (Київ, Україна) у доповіді «Книжкові пам'ятки в системі книжкової культури» проаналізувала співвідношення понять *книжкова культура* і *книжкова пам'ятка*, не вважаючи їх синонімами. На переконання доповідачки, книжковою пам'яткою має бути визнаний примірник видання, тираж якого не зберігся (тобто такий, що відповідає поняттю «рідкісна книга»), однак, ні за художнім оформленням, ні за поліграфічним виконанням, ні за змістом така книга не може бути зразком книжкової культури. Професор підтримала позицію В. І. Васильєва стосовно того, що *історію книжкової культури* варто розглядати як самостійну наукову дисципліну. З погляду Г. І. Ковальчук, «книжкові пам'ятки – основний об'єкт книжкового пам'яткознавства. Нерідко вони є об'єктом й історії книжкової культури». У системі книжкової культури тієї чи іншої епохи «книжкові пам'ятки (як найбільш значущі, цінні книги), – наголосила доповідачка, – є основоположними джерелами формування уявлень про книжкову культуру певного часу і спільноти (причому не тільки самим фактом видання, а й завдячуючи автографам, маргінальним записам, власницьким записам і всьому тому, на що багаті старі книги)».

Питанням історії книжкової культури, а саме реконструкції авторського задуму, створенню письмових систем присвятили свою доповідь «Вивчення джерел писемності як складника книжкової культури» старший науковий співробітник Археографічної комісії РАН, канд. іст. наук **Б. М. Морозов** та гол. наук. співробітник Наукового центру дослідження історії книжкової культури РАН при НВО «Издательство «Наука» **Р. О. Симонов** (обидва – Москва, Росія). Існує гіпотеза, що глаголиця будувалася за математичним (нумераційним) принципом. Дослідники вважають, що нумераційне і хронологічне вивчення національних писемних систем може слугувати поглибленню інформації про книжкову культуру.

Доцент Мінського державного лінгвістичного університету, канд. пед. наук **О. О. Павільч** (Білорусь) запропонував аудиторії своє тлумачення традиційного поняття «книга». На його думку, воно у значенні Божественного Одкровення зовсім не сумісне з моніторним відтворенням текстів Святого Письма: «дуже складно через електронного посередника уявити звернення віруючого до Біблії». Доповідач також зазначив, що «відносини між сучасними та традиційними

комунікаційними засобами не обов'язково мають опозиційний характер, а електронні медіа щодо традиційної книжкової культури можуть виконувати зберігаючу та репродукційну функції. Крім того, екранна культура забезпечує вільний доступ до пам'яток писемності та видань, що стали бібліографічною рідкістю, сприяє популяризації та продовженню життя рукописів і стародрукованої книги».

Був період, коли тема «читач і читачезнавство» не те щоб відійшла на другий план, вона навіть призабулася. Не має значення, як ми називаємо того, хто послуговується фондами бібліотеки: читач, користувач, відвідувач сайта, Інтернет-відвідувач чи ще якимось. Все одно у центрі обслуговування перебуває людина. І все для неї. На даній конференції відбулося повернення бібліотекознавства до цієї одвічної проблематики. Взяти хоча б доповідь **М. В. Корякіна** «Книга і читання як духовно-моральна потреба військовослужбовців у воєнний і мирний час».

Заввідділу Наукового центру дослідження історії книжкової культури РАН при НВО «Издательство «Наука», д-р пед. наук **Ю. П. Мелентьєва** (Москва, Росія) у своїй доповіді «Аудіочитання: історія та сучасність» поінформувала присутніх, що видавництво «Союз» приступило до реалізації нового проекту «Книга вголос». Його продукція розрахована на дорослих і дітей. Тепер слухач може скористатися кількома варіантами (форматами) аудіокниг: аудіокасети, компакт-диск, мр3, флеш-карта, мікрочип у мобільному телефоні. Крім того, у Росії почав працювати проєкт «Поезія в мобільному». На думку доповідачки, аудіокнигу цілком можна вважати аналогією радіоспектаклів, усних виступів, домашнього читання вголос.

Підходи до створення нової типології читачів були проаналізовані у доповіді начальника відділу науково-педагогічної бібліотеки Головного інформаційно-аналітичного центру Міносвіти Республіки Білорусь **І. І. Пауса** «Читач і бібліотека в інформаційну епоху». Автор виступає за налагодження кооперації і співробітництва читачів і працівників бібліотеки, які виконують певне коло моральних та просвітницьких завдань. За допомогою сучасних комунікаційних технологій здійснювати таку роботу цілком можливо, і вона вкрай необхідна.

Проблеми бібліографії порушувалися у доповідях: «Російська і білоруська бібліографія як історичне джерело» (заввідділу Наукового центру досліджень історії книжкової культури, канд. іст. наук **Д. М. Бакун**, Москва, Росія); «Персональна бібліографія вчених Казахстану: новий етап розвитку» (**О. П. Бравач**, Алмати, Казахстан); «Природа та природні ресурси Казахстану в сучасних бібліографічних виданнях» (завсектором ЦНБ Міносвіти і науки Республіки Казахстан **О. Д. Ахметова**, Алмати, Казахстан); «Автоматизоване формування щорічника «Библиография изданий Российской академии наук: проблемы исполь-

зовання електронного массива данных» (мол. наук. співробітник Бібліотеки РАН **Л. І. Горська**, пров. інженер Бібліотеки РАН **В. В. Рубцов**, обоє – Санкт-Петербург, Росія); «Культура білоруської мови (за матеріалами бібліографічних ресурсів ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі)» (наук. співробітник ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. В. Третьякова**) та ін.

Доповіді «Іштван Конір Мандолі: творчість видатного тюрколога в біографічній серії ЦНБ Міністерства освіти та науки Республіки Казахстан» (пров. бібліограф ЦНБ Міносвіти і науки Республіки Казахстан **Л. Д. Ебенова**); «Бібліотечні видання біографічного характеру в сучасному Казахстані» (пров. бібліографи ЦНБ Міносвіти і науки Республіки Казахстан **Л. Д. Ебенова**, **Н. К. Косаєва**, Алмати, Казахстан) були присвячені актуальним питанням біографістики.

Належна увага на конференції приділялася проблемам президентських бібліотек. Фахівці Президентської бібліотеки Республіки Білорусь завсектором **В. М. Герасимов**, заввідділу **А. О. Пендо** виступили з доповіддю «Президентська бібліотека Республіки Білорусь та її колекції книжкових пам'яток у контексті історії білоруської культури та державності (за матеріалами міських архівів)». Про «Рідкісні видання історико-правової тематики Президентської бібліотеки Республіка Беларусь» доповіли бібліограф Президентської бібліотеки Республіки Білорусь **О. В. Агєєва**, завсектором **В. М. Герасимов**.

Значна кількість доповідей була присвячена розкриттю проблематики, пов'язаної з бібліотечними фондами: «Бібліотечні колекції видатних учених у складі фондів ЦНБ НАН Азербайджану» (директор ЦНБ НАН Азербайджану, канд. філол. наук **А. І. Алієва-Кенгерлі**, заст. директора ЦНБ НАН Азербайджану **Ф. І. Гусейнов** (Баку, Азербайджан)); «Сатиричні журнали першої російської революції як зразки графічного мистецтва (за фондами відділу книг і рукописів ЦНБ НАН Білорусі)» (наук. співробітник ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. П. Денисенко**); «Аналітичний розпис дореволюційних журналів у відділі рідкісної та цінної книги Фундаментальної бібліотеки Білоруського державного університету»; «Творчість білоруської поетеси Е. Е. Пфляумбаум (за матеріалами архівного фонду ЦНБ НАН Білорусі)» (наук. співробітник ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **М. М. Лис**); «Приватні зібрання, подаровані бібліотеці Імператорського Університету св. Володимира у Києві (кінець XIX – початок XX століття)» (ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Т. Є. Мяскова**); «До питання про реконструкцію книжкових зібрань вельмож Великого князівства Литовського у Бібліотеці Литовської АН» (заввідділу Бібліотеки Литовської АН, д-р гуманітар. наук **Д. Нарбутене** (Вільнюс, Литва)); «Бібліотеки кальвіністських церков у Великому князівстві Литовському XVII ст.» (пров. палеограф Національного історичного архіву Білорусі **Л. С. Іванова** (Мінськ, Білорусь)); «Родова

бібліотека Урбановських і Стажинських у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (мол. наук. співробітник НБУВ **О. С. Рабчун**, Київ, Україна), «До питання про друкований старообрядницький Пролог із фондів Національної бібліотеки Білорусі» (бібліограф Національної бібліотеки Білорусі **Т. В. Соловей**, Мінськ, Білорусь); «Книжкові виставки як складові інформаційної діяльності національних бібліотек» (керівник культурно-просвітницького центру НБУВ, канд. іст. наук **Н. Г. Солонська**, Київ, Україна); «Ідентифікація книг із зібрання князів Радзивілів Неслижської ординації» (заввідділу ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. В. Стефанович**); «Праці російських мандрівників кінця XVIII – початку XIX ст. як джерело для вивчення культурної спадщини християнських конфесій у Білорусі (за матеріалами Національної бібліотеки Білорусі)» (пров. бібліограф ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. О. Суша**); «Науково-публіцистична спадщина Адама Міцкевича у фондах Національної бібліотеки Білорусі» (пров. бібліограф ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **К. В. Суша**); «Східноєвропейські оправи XVI ст. у фондах ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі» (наук. співробітник ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі, канд. філос. наук **І. А. Синькова**); «Створення баз даних друкарських матеріалів як один із засобів реконструкції репертуару видавництва (на прикладі Львівського іезуїтського колегіуму. 1615–1773 рр.)» (викладач Університету «Львівський Ставропігон» **Н. П. Швець**, Львів, Україна).

Результати багаторічних дослідницьких пошуків, здійснених співробітниками ЦНБ НАН Білорусі, проаналізувала у своїй доповіді «Видання М. І. Новикова у фондах відділу рідкісних книг та рукописів ЦНБ НАН Білорусі» мол. наук. співробітник ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **В. Г. Науменко**. До речі, на сьогодні в колекції книг громадянського друку виявлено 25 новиковських видань.

Увагу учасників конференції привернула доповідь пров. бібліотекаря Фундаментальної бібліотеки Білоруського державного університету **М. Я. Курейчик** «Аналітичний розпис дореволюційних журналів у відділі рідкісної і цінної книги Фундаментальної бібліотеки Білоруського державного університету». У цьому підрозділі сформовано картотеку аналітичного розпису статей, яка використовується у процесі обслуговування читачів і під час підготовки виставок. У 2001 р. було створено електронну базу, що не має аналогів в Інтернеті. Вона містить 3805 записів. У ній повністю розписано такі періодичні видання: «Вестник Европы», «Журнал Министерства народного просвещения», «Исторический вестник», «Русская старина». Пошук здійснюється за: автором, колективним автором, заголовком, предметною рубрикою, ключовими словами, персоналіями (індивідуальними і колективними), географічними назвами та хронологічними рамками, за видом документа та назвою журналу.

З недоліків роботи було виокремлено не дуже високу швидкість створення записів. Норма часу на один запис – 40 хв. Укластися у цей норматив вдається рідко, оскільки на час виконання справляють вплив складності бібліографічного опису дореволюційних публікацій. З цієї причини розпис «Русской старини» тривав майже два роки.

Доповідачка також порушила таке важливе питання, як корпоративний розпис дореволюційних журналів у Білорусі. На нашу думку, до цього проекту варто було б підключитися й бібліотекам України. Вітчизняні дослідники мали б можливість доступу до цих баз даних.

На часі – введення в культурний обіг багатих і доволі численних приватних бібліотек відомих діячів, родів. Вони, звичайно, ще недостатньо вивчені, але це частина історії будь-якого народу. Ось чому такий інтерес викликала доповідь доцента Білоруського державного університету, канд. іст. наук **А. М. Лукашевича** «Створення електронної бібліотеки зібрання І. Х. Колодєєва». Книгозбірня цього діяча містить 15 тис. томів, а також гравюри, карти, рисунки, рукописи, колекцію холодної та вогнепальної зброї, ордени, медалі, монети. Все це стосується історії наполеонівських війн, і для істориків є неабиякою цінністю. В Україні подібна колекція є у приватному зібранні О. Шереметьєва.

На переконання А. М. Лукашевича, формування електронної бібліотеки має здійснюватися з урахуванням структури, запропонованої самим Колодєєвим. Структура ЕБ повинна включати електронний каталог, реферативну базу даних, фонд електронних документів. Для створення такої бібліотеки необхідно поцифрувати друковані видання; здійснити каталогізацію електронних копій; забезпечити збереження інформації і доступ до неї.

Бібліофілію було представлено у доповідях «Деякі джерела з історії бібліофільської періодики» (**М. М. Богданович**); «Книговидавництво Російської академії наук у бібліофільському відображенні» (ст. наук. співробітник Бібліотеки РАН, канд. пед. наук **Н. В. Пономарьова**, Санкт-Петербург, Росія).

Дари бібліотеці – надзвичайно давня форма доброчинності, надійне джерело поповнення фонду без залучення додаткових джерел комплектування. Цій темі була присвячена доповідь завідділу Російської національної бібліотеки, канд. філол. наук **І. Г. Матвєєвої** (Санкт-Петербург, Росія) «Вменяю себе в особливу приятность поднести в дар Императорской Публичной библиотеке...». Дослідниця розповіла про діяльність «приватних дарувальників» у XIX ст. Вона

зробила спробу систематизувати види дарів за особою дарувальника; дати термінологічне визначення дефініції «приватний дарувальник». Доповідачка наголосила на необхідності створення відповідної атмосфери в суспільстві для бажання здійснити крок дарування. Йшлося, насамперед, про організацію виставок, публікацію списків лакун, вибір видань із книготорговельних каталогів з метою одержати їх у дар тощо.

Для популяризації діяльності Публічної бібліотеки серед різних верств російського суспільства, більш активного залучення благодійників було створено інститут почесних членів, кореспондентів і комісіонерів. Найбільш щедрим дарувальникам присвоювалися звання почесних членів Імператорської Публічної бібліотеки та її комісіонерів. Активно використовувалися й інші форми залучення дарувальників. Цілий комплекс різноманітних заходів сприяв популяризації діяльності бібліотеки. В результаті книги передавалися і надсилалися їй з різних куточків Росії та зарубіжжя.

Звичайно, належну увагу учасники форуму приділили питанням збереження фондів. Так, ця тема порушувалася у доповіді мол. наук. співробітника Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка **Л. С. Дзєндзюк** та заввідділу цієї ж установи **Л. М. Льоди** «Збереженість фондів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка: джерела, стан, перспективи». Інженер-програміст Національної бібліотеки Білорусі **Д. А. Самуїлик** (Мінськ, Білорусь) доводив важливість мікрофільмування як методу забезпечення збереження фондів, демонструючи його переваги перед поцифруванням.

На завершення зазначимо, що з доповідями метра книгознавства **Є. Л. Немировського** «Невідомі примірники видань Франциска Скорини», «Нова праця про Франциска Скорину», відомого російського вченого **Ю. М. Столярова** «Домашні бібліотеки: галузь взаємоперетину предметів книгознавства та бібліотекознавства» та іншими матеріалами можна ознайомитися у виданому до конференції збірнику: «Книга – источник культуры: Проблемы и методы исследования» : материалы междунар. научн. конф. Минск, 25–27 нояб. 2008 г. / МААН; Совет по книгоизданию; НАН Белоруси; РАН; ЦНБ Белоруси им. Я. Коласа; Научн. центр исследований истории книжной культуры. – М. : Наука; Минск : ЦНБ Белоруси им. Я. Коласа, 2008. – 415 с.

Наталія Солонська,
керівник культурно-просвітницького центру НБУВ,
канд. іст. наук